

Vinko Vodopivec

RETIJSKI NAPISI NA SKALI V STEINBERGU

Abstract

Rhaetic Inscriptions on the Rock of Steinberg

Inscriptions on the rock in Steinberg at Rofan from older Rhaetic Times are on a small cavity upright wall in North Tyrol near the border to Bavaria in height above sea level about 1500 m. There are several inscriptions and some of them are obvious smaller, younger and unreadable. Some of the inscriptions, which are marked with numbers 1 to 9 are of exceptional size and oldness of more than 5th Century BC. These inscriptions were studied by many experts who gave different transliterations. Experts give transliterations without any other understanding besides names and grammatical shapes in non known language. Test of understanding on Slavic bases proved suitable; the contents are understandable and partly connected as the experts have foreseen. Slovene as an archaic language with a multitude of grammatical and dialectical shapes, proved also in this case as a good tool for deciphering ancient Rhaetic inscriptions. These inscriptions were treated also by P Serafimov and also his finding confirms understanding these Rhaetic inscriptions on Slavic bases.

Uvod

Napisi na severnem Tirolskem, na skali v Steinbergu pri Rofanu v Bavarskih Alpah, blizu nemške meje na višini okoli 1500 m so izjemni, saj so na skrajnem severnem robu retijskega območja. So že na območju pokrajine Vindelicije in bi lahko predstavljali vindelijske napise. Napisani so na naravno vdolbeni pokončni skalni steni, ki je okoli 2,5 m široka, 3 m visoka s previsom višine 1 m na vrhu, s katerim se priključi na brežino. Napisov je več in nekateri so očitno manjši, mlajši in nečitljivi, izstopajo pa napisi izjemne velikosti, ki so čitljivi in so označeni s števili 1 do 9. Z napisi se je ukvarjalo več jezikoslovcev, ki so ponudili delno različna prečrkovanja, vendar so še pri takem številu možne različice, še zlasti ob dosedanem nerazumevanju napisov. Jezikoslovci podajajo različna prečrkovanja in po natančnosti izstopa zadnje prečrkovanje Schumacherja, ki je pri obravnavanih napisih: 1, 2 in 3 v celoti pravilno, pri napisu 4 pa se izboljša od 4 napak na samo 1 napako. Jezikoslovci ne podajajo ustreznega razumevanja teh napisov, čeprav je celoten zapis dokaj obsežen, saj obsega preko 100 črk in naj bi zajemal povezano vsebino napisov. Ob zelo obširni razpravi najdejo le množico vprašljivih slovničnih oblik in besednih vrst ter predvsem imena, vendar vse na neslovanskih osnovah. Znaki za črke niso podobni znakom Bocenskega območja, ampak kažejo na starejši sistem zapisovanja, kar pomika zapise daleč nazaj, za neugotovljivo dobo [1, 2].

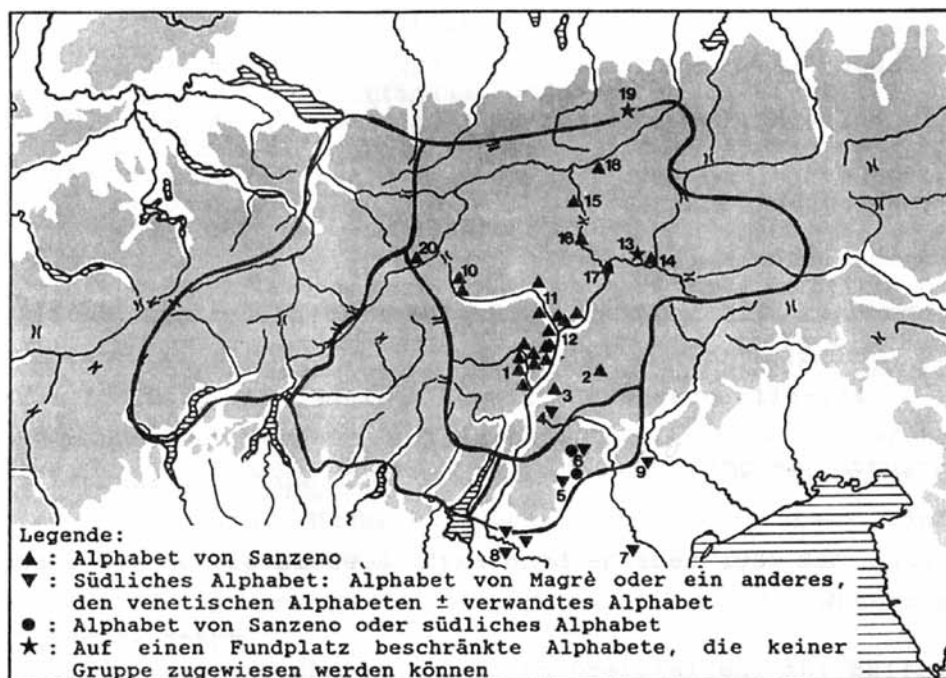
Jezikoslovci vsebine napisov ne pojasnjujejo, vendar ob ugotavljanju slovničnih oblik in besednih vrst v neznanem jeziku podajajo možna imena:

Kastri	ime božanstva
Etuni, Ritali, Mnesi (Ennesi) in Usipe	imena oboževalcev ali molivcev [1: 235].

V dopolnjeni izdaji sicer poskušajo izboljšati svoja prejšnja stališča, vendar ob ugotavljanju slovničnih oblik in besednih vrst v neznanem jeziku, v primerjavi z drugimi retijskimi napisi, še vedno podajajo le možna imena:

St1	Kastrie in Etunnu	St2	Ritauie in Kastrinu	
St3	Esimne in Kastrinu	St4	Ati in Tativnu	[2: 352-354]

Najdišče napisov v Steinbergu je prikazano na karti 1:

Karta 1: Razširjenost in vrste retijskih napisov; s številom 19 je označen Steinberg [2]

Poselitev rimske province Retija s slovansko govorečimi ljudstvi je znana iz zgodovine [3-4], zlasti pa je še danes razvidna iz pričevanja geografskih imen, ki so najzanesljivejši pokazatelj govora staroselskega prebivalstva. Prikazana prečrkovanja jezikoslovcev retijskih napisov so dobra osnova za njihovo razumevanje, vendar črke niso tako stilizirane kot v stari venetski pisavi, zato so možna nekatera drugačna prečrkovanja, ki pa se najbolje potrdijo z dobrim razumevanjem napisov. Razprave jezikoslovcev o možnih imenih ter slovničnih vrstah in oblikah brez upoštevanja slovanskega izrazja in oblikoslovja, določajo v naprej usmerjeno in izbrano obravnavo, ki omogoča zavestno prikrivanje znanstvene

resnice. Taka obravnava napisov ni dala ustreznih zaključkov in se jo lahko smatra le kot nedokazano hipotezo. Zaradi navedenih razlogov je bilo smiselno poskusiti razumeti te napise tudi na osnovi zahodnih slovanskih jezikov. Retijski napisi so manj številni od venetskih in so tudi slabše ohranjeni, zato je njihovo razvozlanje težavnejše, saj se med seboj razlikujejo tako po vsebini kot po načinih pisave in materialih za zapise. Napisi v Steinbergu so najdaljši napisi na enem mestu, zato je njihovo razumevanje še toliko pomembnejše, saj je lahko osnova tudi za boljše razumevanje drugih napisov. Na osnovi navedb v literaturi, da so napisi po primerjavi črk napisov starejši od Bocenskih napisov, ki segajo v 5. stoletje pr. Kr., ocenjujem njihovo starost na 6. do 7. stoletje pr. Kr.

Prečrkovanje

Pri napisih v Steinbergu je jezikoslovcem povzročalo največ preglavic pravilno prečrkovanje venetske črke L, ki je v originalnem zapisu **1**, ki so jo prečrkovali najprej kot L ali P in se šele kasneje odločili za L. Oglejmo si vse zapise:

ST-1 L ST-2 L ST-3 L ST-4 L in P, ki pa je bistveno bližje L kot P
 ST-5 0 SR-6 0 ST-7 0 ST-8 0 ST-9 0

Ker se samo enkrat pojavi črka, ki je le nekoliko podobna črki P, je zelo velika verjetnost, da je pravilno prečrkovanje znaka **1** kot črke L, zlasti ker je uporabljen za črko P v teh napisih tudi drugačen znak. Tako prečrkovanje upošteva tudi Schumacher v novejši izdaji [2].

Pri napisu 5 se pojavi nova črka, ki je v stilizirani obliki **4**, zato bi bil lahko ta napis mlajši, kar ni verjetno, lahko pa bi ga zapisala druga roka. Privzel sem prečrkovanje jezikoslovcev, ki so ta znak prečrkovali kot P in nekoliko je res podoben obrnjenemu P. V mlajših venetskih napisih pomeni tak znak L ali Š, zato pri tem napisu upoštevam tudi te možnosti, čeprav niso verjetne, saj gre za bistveno mlajše venetske črke.

Napisi imajo po mojem prečrkovanju in dopolnjevanju naslednje število črk po vrstnem redu teh napisov:

Napis	Drugačne	Nove	Dodane	Skupaj
St1	0	0	0	18
St2	0	0	1	22
St3	0	0	1	19
St4	1	0	0	15
St5	2	2	0	21
St6	2	1	3	22
St7	0	0	0	4
St8	0	1	0	9
St9	0	0	0	8
Skupaj	5	4	5	137

Pri vsakem napisu je najprej podano število drugače prečrkovanih črk, nato število novo prebranih črk, dodanih črk in nato število vseh črk napisa, kar daje skupno: 5 drugače prečrkovanih črk, 4 novo prebrane, 5 dodanih črk in 137 črk vseh teh napisov.

Prečrkovanja, delitev in prevodi napisov

Nekatere napise je s pomočjo slovanskih jezikov, še posebej s staro bolgarščino, obdelal P Serafimov, ki pa je imel le neustrezne prerise napisov [1], ne pa dobrih slik objavljenih kasneje [2], zato je sledil dotedanjim prečrkovanjem. Pri obravnavi napisov so primerjalno upoštevani njegovi predlogi z oznako PS [5].

Po vrstah si slede:

- Označba napisa, stilizirano prečrkovanje in po možnosti slika napisa.
- Prečrkovanja jezikoslovcev s komentarjem Schumacherjevih prečrkovanj.
- Prečrkovanje in prevod P Serafimova (PS) s komentarjem.
- Moje prečrkovanje (VV) na podlagi slike in komentar prečrkovanja¹.
- Delitev na besede in dobesedni prevod v slovenščino², različice so označene z R.
- Prosti prevod v slovenščino in v angleščino.
- Glosar.

¹ Drugače prečrkovane črke so označene poševno, novo prebrane črke so odebeljene, dodane črke pa so v oklepaju, njihovo število pa je podano ob prečrkovanju s številom vseh črk.

² Zaradi čim boljše primerjave je dobesedni prevod tak, da posamezni besedi po vrstnem redu ustreza tudi le ena beseda.

V več napisih se pojavlja skup črk NUALE, ki ga je možno brati tudi kot NUAL E ali NUA LE s pomenom *nov je* ali *nov le*, možno pa ga je prevesti tudi kot ničén. Zadnja različica ni verjetna, saj tudi takratni ljudje ne bi zapisovali nekaj kar je nično, je pa prikazana zaradi sistema možnih različic. Tak pomen je možno upoštevati v vseh navedenih primerih, torej v prvih štirih napisih na koncu in pri petem napisu v sredini. Napis ST 1, ST2 in ST3 so prikazani na naslednji sliki.

Slika 1: Napis ST-1, 2 in 3 v retijsko venetski pisavi, branje od desne proti levi [2]

ST-1 STEINBERG 1 (IR 106) 𐀀𐀁𐀂𐀃𐀄𐀅𐀆𐀇𐀈𐀉𐀊𐀋𐀌𐀍𐀎𐀏𐀐

Prosdocimi [1]	Vetter [1]	Joppich [1]
kast ¹ riesiet ² unnlape[?]	kastriesietunimlapet	kastriesietaininlape
Schumacher [1]	kast ¹ riesiet ² uninlape[?]	Tri črke so napačne.
Schumacher [2]	kast ¹ riesiet ² unnuale[?]	Prečrkovanje je ustrezno.

PS KASTRI ESI ETU MNI LAPE

Kastri you are (dead) at this stone, you little one. Kastri si ti (ob) skali (moj) mali. [5]

Tri črke označene poševno so prebrane napačno, ena podčrtana pa je vprašljiva. Imena so sicer možna, vendar dopuščajo različne pomeni in so smiselne drugačne rešitve, še zlasti če dajejo besede znanega pomena, v tem primeru KA STRI – kar storil ali ko storil.

VV KASTRIESIETUNNUALE 0, 0, 0, 18

Vsi znaki so lepo vidni, še najbolj vprašljiv je drugi znak – obrnjeni A. Predzadnji znak bi bil lahko tudi P, vendar je glede na pomen verjetneje L. Napis nima ločil.

KA STRI ESI ETU N NUAL E	R	KA STRI ESI ETU N NUAL E
Kar storil si tu naj novo je.		Kar storil si tu ni ničevo.
Kar si storil tu naj bo novo.		Kar si tu storil ni ničevo.
What you have done here let be new.		What you have done here isn't in vain.

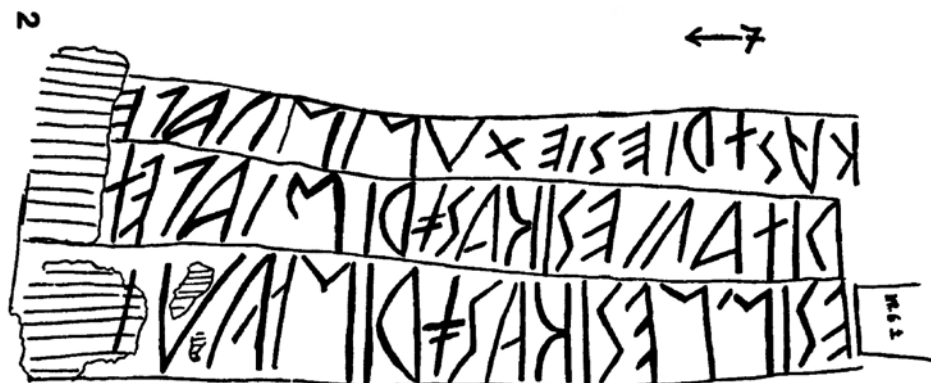
Okrajšave:	SN – slovensko narečno	okr – okrajšava
	SK – slovensko knjižno	preg – preglas
	R – različica	prem – premet

Glosar:

KA	ka, ko, kar – SN, SK	when, what
STRI	stri, storiti – okr, SN, SK	do, done
ESI	esi, si, ti – poudarjeno, SN, SK	you
ETU	etu, tu – poudarjeno, SN, SK	here
NUAL	nuau, nov, novo – preg, SK	new
E	e, je – okr, SN, SK	is
N	n, ni – okr, SN, SK	not
NUALE	nula, nulti - ničevo - brez vrednosti, SK	in vain, worthless

ST-2 STEINBERG 2 (IR 107) 𐀀𐀁𐀂𐀃𐀄𐀅𐀆𐀇𐀈𐀉𐀊𐀋𐀌𐀍𐀎𐀏𐀐𐀑𐀒𐀓𐀔𐀕

Prosdocimi [1]	Vetter [1]	Joppich [1]
rit ¹ aliesikast ¹ rimiapet ¹ [?]	ritaliesikastrimiapet	ritalnesikastrimiapet
Schumacher [1]	rit ¹ aliesikast ³ rimiapet ¹ [?]	Štiri črke so napačne.
Schumacher [2]	rit ¹ auiesikast ³ rinualet ¹ [?]	Prečrkovanje je ustrezno.

Slika 2: Risba napisov ST-1, 2 in 3 v retijsko venetski pisavi, branje od desne proti levi [1].

Risba ne ustreza dovolj dobro izvirniku in zato daje napačna prečrkovanja.

PS RITALI ESI KASTRI MI APET

You are mourned Kastri, my love. Objokujem te Kastri moja ljubezen. [5]

Tri črke so prebrane napačno, ena pa je vprašljiva, imena dajejo mnogo pomenov, zato so umestnejše različice brez imen.

VV RITAU IESIKASTRINUALET(U) 0, 0, 1, 22

Vsi znaki so lepo vidni in se dajo lepo razbrati. Na sliki se pred tretjo črko A vidi del znaka, ki ga jezikoslovci prvotno niso upoštevali je pa smiselno glede na primerljivost prvih treh napisov, zato so brali I namesto U. Napis nima ločil.

RITAU IESI KA STRI NUAL E TU R

Lovil si kar storil novo je tu.

Lovil si, kar si storil tu je novo.

You hunt and what you have
done here is new.

RITAU IESI KA STRI NUALE TU

Rital si kar storil (si je) nično tu.

Čeprav si rital je nično kar si storil.

Although you yerked your work is worthless.

R RITAU ritual obred rite

Beseda je latinska, latinščina pa ni izvorni jezik, zato je izvor vprašljiv.

Glosar:

RITAU	ritati – žrebec rita – SN, SK	yerk, kick
RITAU	rital, lovil – SN, SK	hunt
RITAU	rituau, ritual, obred – SN, SK	rite
IESI	iesi, si – poudarjeno, SN, SK	you are
KA	ka, kar – SN, SK	that
STRI	stri, storiti – SN, SK	do, done
NUAL	nuau, nov, novo – preg, SK	novo
E	e, je – okr, SN, SK	is
NUALE	nula, nulti - ničevo - brez vrednosti, SK	in vain, worthless
TU	tu – SK	here

Prosdocimi [1]	Vetter [1]	Joppich [1]
?]at ¹ ipexat ² ix.nlape	usipeχativ.miape	iu?pechativ.nlape
Schumacher [1]	at ³ ilexat ² ix.nlape	2 napačni, 2 neznani.
Schumacher [2]	at ³ ile ² at ² iv.nuale	Ena črka je napačna.

PS AZI PESH TIAN LAPE

Me (the) sad father, you little one. Jaz oče žalostni (moj) mali. [5]

Tri črke so prebrane napačno, pet črk pa je vprašljivih. Ob slabem prečrkovanju je verjetnost prevoda le majhna.

VV ATILEŽATIV.NUALE 1, 0, 0, 15

Po skrbnem proučevanju slike, ki je nekoliko drugačna od prerisanega zapisa, je drugačno tudi prečrkovanje, ki daje tudi drugačno vsebino napisu. Prvi znak je lahko A ali N, tako kot 11 znak. Zanimiv je 6. znak, ki je drugačen in ga ni v do sedaj znanih retijskih napisih in bi lahko bil G s pomenom lagati, vendar se taka beseda ne sklada z začetkom napisa, zato ga prečrkujem kot Ž. Za črko V je kratka črtica, ki najverjetneje predstavlja ločilo, lahko pa bi ta znak predstavljal tudi črko I.

ATI LEŽATI V NUAL E	R	NTI LEŽATI V NUALE
Ati ležati vam novo je.		Notri ležati vam (je) ničevo.
Ata ležati vam je novo.		Notri ležati vam je ničevo.
Father to be lying for you is new.		To lie inside is worthless for you.

Glosar:

ATI	ati, ata – SN, SK	father
NTI	nti, not, notri – okr, SN, SK	inside
LEŽATI	ležati – SK	lie
V(I) ¹	vi, vam – okr, SK	you, to you
NUAL	nuau, nov, novo – preg, SK	novo
E	e, je – okr, SN, SK	is
NUALE	nula, nulti - ničevo - brez vrednosti, SK	in vain, worthless

¹ v venetskih napisih se pojavlja VI zelo pogosto s pomeni vi ali ti [6].

ST-5 STEINBERG 5 (IR 110)

Prosdocimi [1]	Vetter [1]	Joppich [1]
(?)esiilpa nlape keriakve	esi.elvaš.aveker.akve	vesielvas.aveker.akve
Schumacher [1]	?]esiilpauapekeriakve	Dve črki sta drugačni dve pa manjkata.

PS ESI TU PANU APEKER A KVE

You are obedient to the Lord in your destiny. Ti tu Bogu služiš v jami. [5]

Dve črki I sta izpuščeni, kar pri drugem I, daje možnosti drugačnega razumevanja.

Slika 4: Slika in risba napisa ST-5 v retijsko venetski pisavi, branje od desne proti levi [1, 2]

VV IESITUPANU.APEKERIAKVE 2, 2, 0, 21

Po skrbnem proučevanju posameznih znakov na sliki podajam tudi nekoliko drugačno prečrkovanje, ki daje tudi drugačno vsebino napisu. Na začetku je V ali I in kot začetek je poudarjen s pikami, kar je pogosto označevanje posameznih črk v venetskih napisih [6]. V sredini pa je pisec združil črke ANU, zato je končna črta A tudi začetna črta N. Znak, ki ga prečrkujejo kot P, je lahko tudi Š ali L, kar je prikazano tudi v variantah. Schumacher v novi izdaji ne podaja novega prečrkovanja tega napisa. Na sliki sta dve črtici različne dolžine, zato prva predstavlja ločilo, kar upoštevata Vetter in Jopich, druga pa predstavlja črko I tako kot jo Prosdocimi in Schumacher prečrkujeta.

IESI TU PANU A PEKE RIA KVE

Si tu gospod a pekel raj tam.

Si tu gospod ali je tam pekel ali raj?

You are here Sir but is there hell or heaven?

R IESI TUPANU A PEKE RIA KVE

Si tupan a pekel raj tam.

Si neumen toda ali je tam raj ali pekel?

You are oaf but is there hell or heaven?

- Besedi PANU (v obliki PAN) in RIA sta pogosti tudi v venetskih napisih: PAN 4 krat, RIA 4 krat [6].
- Možna je različica kjer PANU pomeni kruh. Beseda je latinska, latinščina pa ni izvorni jezik, zato je izvor vprašljiv in je lahko tudi slovanski.

Različica, kjer znak **l** pomeni Š

IESI TU ŠANU A ŠEKE RIA KVE

Napis je sedaj manj razumljiv, zato tudi ni preveden, pa tudi taka črka je venetska in precej kasnejša.

Različica z začetno črko V

VES I TU PANU A PEKE RIA KVE

Ves je tu gospod a pekel raj tam.

You here Sir but hell heaven there.

Varianta je smiselna in podobna prvi.

Različica, kjer znak **l** pomeni L

IESI TU LANU A LEKE RIA KVE

Si tukaj nov le ko raj tja.

Si tukaj nov le v raj tja si šel.

You are here new but in heaven you went.

R IESI TULA NUA LE KE RIA KVE

Si tu lani že legel raj tja.

Tu si že lani legel in šel v raj.

Last year you here lay and went to heaven.

Druga različica je verjetnejša in zaradi skupine črk NUALE, ki se pojavlja v prejšnjih treh napisih, bi se lahko odločil za to različico. Zaradi ločila pred A, ki deli skupino črk na besedi LANU A, pa obdržim kot verjetnejšo prvo različico po prečrkovanju jezikoslovcev.

Glosar za osnovno razumevanje:

VES	ves – SK	whole
I	je – SN, SK	is
IESI	iesi, si – poudarjeno SN, SK	you are
TU	tu – SK	here
PANU	panu – slovaško gospod	sir, Sir, mister
PANU	panu – latinsko kruh	bread
TUPANU	tupan, topoglavc – Hrvaško knjižno, SN	oaf
A	a – ali, toda, SN, SK	or, but
PEKE	peke, pekel – okr, SN, SK	hell
RIA	ria, rai – prem, SK	heaven
KVE	kue, tle, tam – SN, SK	there

ST-6 STEINBERG 6 (IR 111)

SA(K)AŁEŠTAJIAŁEBAKA--

Slika 5: Napis ST-6 v retijsko venetski pisavi, branje od leve proti desni [2]

Vetter [1] sakat.esta.š.ate**q**akate Ena črka je vprašljiva, tri pa so dodane.
Schumacher [1-2] ne podaja prečrkovanja.

PS SAKAT ESTA NU ATE FACATE

Become crippling on the spot, if you desecrate (this grave).

[5]

Hromi bodi takoj če (to) skruniš.

Dve črki sta prebrani napačno, tri pa so vprašljive, kar daje možnost drugačne delitve zveznega besedila in drugačnega razumevanja.

VV SA(K)AT.ESTA.UIS.ATEBAKA(TI)

2, 1, 3, 21

Po skrbnem proučevanju posameznih znakov je prečrkovanje dopolnjeno in spremenjeno. Napis vsebuje tri ločila in glede na to da so ločila pri napisih ST-3 in ST-8 ustrezna tudi pri delitvi na besede, je verjetnost delitve v tem napisu precejšnja, zato jo tudi upoštevam. Tretji znak ni viden, zato dodam črko K tako kot Vetter, upoštevam pa tudi možnost črke D. Za drugim ločilom so trije znaki, kar Vetter bere kot Š, Serafimov pa kot NU, sam pa jih berem kot UIS. Zadnja znaka nista razvidna in ju po razumevanju dodam kot TI.

SADA T ESTA UIS ATE BAKA TI	R	SAKAT ESTA UIS ATE BAKA TI
Sedaj tu ostanita ais ata baka ti.		Ljubim ostanita ais ata baka ti.
Sedaj tu ostanita, joj ata in babi.		Ljubim vaju, ostanita joj ata in babi.
Now here remain, oh father and nana.		I love you, remain father and nana oh.

Pojavljajo se znane besede kot so ATE in BAKA, pa tudi ESTA, ki je predvsem v različnih oblikah OSTANI prisotna v venetskih besedilih okoli 50 krat [6]. Ate se v različnih oblikah pojavlja tudi v retijskih napisih, črke O pa v retijskih napisih praktično ni, saj je le pet besed začetih s črko O, zato je pri besedi ESTA namesto črke O črka E [7].

Glosar:

SADA	sada, sedaj – Hrvaško, SN, SK	now
SAKAT	sakati, ljubiti – Makedonsko, SK	love
T	t, tu – okr, SN, SK	here
ESTA	stani, ostani – okr, preg, SN, SK	remain, stay
UIS	ais, joj – preg, SN, SK	oh
ATE	ate, ata – SN, SK	father
BAKA	baka, babi, nona – Hrvaško, SK, SN	nana
TI	ti, vi – SN, SK	you

ST-7 STEINBERG 7 (IR 112) ? Napis ni razviden.

Vetter [1] kise ali kuse Prečrkovanje je vprašljivo, saj črke niso nedvoumne.

P. Serafimov tega kratkega napisa ne obdeluje.

KI SE Ki se. Who oneself. 0, 0, 0, 4

Verjetnost ustreznega prevoda tako kratkega in nezanesljivo prečrkovanega napisa je seveda le zelo majhna.

Glosar:

KI	ki – SK	who
SE	se, sebe – SN, SK	oneself

ST-8 STEINBERG 8 (IR 113) AḶDIḶAḶKI

Slika 6: Napis ST-8 v retijsko venetski pisavi, branje od leve proti desni [2]

Mayr [1] Joppich [1] Schumacher [1]
 ackver.ki isae.ki arisae.ki Prečrkovanje Schumacherja je ustrezno.
 PS ARISA EKI Napisal (to) tukaj. Wrote here (this). [5]
Prepis je pravilen, prevod pa je podoben mojemu.

VV AZRISAEKI 1, 0, 0, 9

Vse črke so dobro vidne. Črka obrnjeni S na začetku je napisana preko črke R in bi lahko bila črka Z. Črka je dodana kasneje, kar se vidi iz vreznin in lahko poudarja nastanek teh prastarih napisov, zato jo kot najverjetnejšo varianto tudi upoštevam. Med E in K je pika, ki verjetno ločuje besedi in taka delitev ustreza tudi pomenu napisa.

A RISA E KI	R	AZ RISA E KI
A risal je ki.		Jaz risal sem tukaj.
Toda risal je tukaj.		I was drawing here.
But draw he here.		
But he was drawing here.		
Nazaj <i>Backwards</i>	<i>I KE ASIRA</i>	In ke ozira. And there looks back.

Glosar:

A	a, toda, in – SN, SK	but, and
AZ	jaz – okr, SN, SK	I
RISA	risa, risati – okr, SN, SK	draw
E	e, je – okr, SN, SK	is, was
KI	ki, tuki, tukaj – okr, SN, SK	here
KI	ki, on ki – SN, SK	who
<i>I</i>	i, in –SN, SK	and
<i>KE</i>	ke, tja – Sn, SK	there
<i>ASIRA</i>	azira, ozira – preg, SN, SK	looks back

ST-9 STEINBERG 9 (IR 114) ? Napis ni razviden.

Pri pseudo – nepravem napisu – slika 7 so možna precej različna prečrkovanja, zato privzemam prečrkovanje jezikoslovcev. [2].

Joppich [2] litiaupi Prečrkovanje je vprašljivo.

P Serafimov tega napisa ne obravnava.

Iz slike napis ni nedvoumno razviden, saj so črke združene, zato so možna različna prečrkovanja. Po prečrkovanju Joppicha pa bi lahko napis imel navedeni pomen.

LI TIA UPI	LI TIA UPI	Le tja upaj.	Only there hope.	0, 0, 0, 8
varianta	LITI A UPI	Leti in upaj	Fly and hope.	

Slika 7: Pseudo – nepravi napis ST-9 je na levem robu slike, zgoraj pa je napis ST-4

VV Možno drugačno prečrkovanje:

1TAXI1	LITU LP	Leto lepo.	Year nice.			
Nazaj	PLUTIL	Pletel.	Knited.	ali	Poletel.	Fly away.

Glosar:

LI	li, le – preg, SN, SK	only
TIA	tia, tja – SN, SK	there
UPI	upi, upaj – SN, SK	hope
LITI	liti, leti – preg, SN, SK	fly
A	a, toda, in – SN, SK	but, and
LITU	litu, leto – preg, SN, SK	year
LP	lp, lep – okr, SN, SK	nice
PLUTIL	pletel – preg, SK	knite
PLUTIL	poletel – okr, preg, SK	fly away

Skupni prevod najverjetnejših različic

ST-1	Kar storil si tu naj bo novo.	What you have done here let new be.
ST-2	Lovil si kar si tu storil je novo.	You hunt and what you have done here is new.
ST-3	Kar si mi storil je novo.	What you have done to me is new.
ST-4	Ata, ležati vam je novo.	Father, to be lying for you is new.
ST-5	Si tu gospod, a je tam pekel ali raj?	You are here, Sir, but is there hell or heaven?
ST-6	Ljubim vaju, ostanita joj ata in babi.	I love you, remain father and nana oh.
ST-7	Ki se.	Who oneself.
ST-8	Jaz risal sem tukaj.	I was drawing here.
ST-9	Le tja upaj.	Only there hope.

Zapis sestavljata dve večji skupini in sicer napisi 1, 2 in 3, ki govore o nečem novem, in napisi 4, 5 in 6, ki govore o pokojnikih in posmrtnem življenju. Ostali napisi imajo

ločene vsebine: napis 7 je neoseben, napis 8 govori o piscu teh napisov, napis 9 pa govori o upanju v posmrtno življenje.

Pregled besed po najverjetnejših različicah napisov

KA	ST-1, ST-2, ST-3	ka, ko, kar – SN, SK	when, what
STRI	ST-1, ST-2, ST-3	stri, storiti – SN, SK	do, done
ESI, IESI	ST-1, ST-2, ST-3, ST-5	esi, si – poudarjeno SN, SK	you, you are
E	ST-1, ST-2, ST-3, ST-4, ST-8	e, je – SN, SK	is, was
TU, ETU	ST-1, ST-2, ST-5, ST-6	tu – poudarjeno, SK	here
N	ST-1	naj – okr, SK	let
NUAL	ST-1, ST-2, ST-3, ST-4	nuau, nov – SN, SK	new
RITAU	ST-2	loviti, ritati – SN, SK	hunt, kick
MNE	ST-3	mne, meni – okr, SN, SK	to me
SI, SE	ST-3, ST-7	si, se – SK	you are, oneself
ATI, ATE	ST-4, ST-6	ati, ate, ata – SN, SK	father
LEŽATI	ST-4	ležati – SK	lie
VI	ST-4	vi – SK	you
PANU	ST-5	panu – slovaško gospod	sir, mister
A	ST-5, ST-8	a, ali – SN, SK	or, whether
PEKE	ST-5	peke, pekel – okr, SK	hell
RIA	ST-5	ria – rai – premet, SK	heaven
KVE	ST-5	kue, tle, tam – SN, SK	there
SAKA	ST-6	sakati, ljubiti – Makedonsko	love
SADA	ST-6	sada, sedaj – Hrvaško, SN	now
TE	ST-6	te, torej – SN	therefore
STANI	ST-6	stani, ostani – okr, SK	remain, stay
BAKA	ST-6	baka, babica – Hrvaško, SK	nana
KI	ST-7, ST-8	ki – SK	who
A	ST-8	a, toda – SN, SK	but
AZ	ST-8	jaz – okr, SK	I
RISA	ST-8	risa, risati – okr, SN, SK	draw
LI	ST-9	li, le – preg, SN, SK	only
TIA	ST-9	tia, tja – SN, SK	there
UPI	ST-9	upi, upaj – SN, SK	hope

Tudi iz pregleda besed je razvidno, da so prvi trije napisi močno povezani po vsebini in po besedah, medtem ko so ostali napisi povezani le po vsebini.

Značilne in za verodostojnost prevoda pomembne besede so predvsem daljše in povsem razumljive besede: STRI, ESI, NUAL, RITAU, LEŽATI in STANI.

Značilne in prav tako pomembne besede za pravilno umevanje besedil so tudi besed znane iz venetskih besedil: MNE, PANU, RIA in STANI.

Glosar P Serafimova

Pri glosarju P Serafimova so upošteevane samo najpomembnejše obrazložitve.

Kastri	osebno ime	personal name
esi	scsl ¹ asi, slovensko si, češko jsi	you are
etu	scsl eto, rusko etu, slovensko to	this
mni	kamni, mni, okrajšava za kamen	stone
lape	hlape češko in bolgarsko deček	boy, little one
ritali	scsl ridati žalovati	mourn
mi	scsl moi, moj	my
apet	moderno bolgarsko obič, ljubezen	love
mnesi	scsl mnozi, slovensko mnogo	so, a lot, much
mali	slovensko mali scsl mal malo	small, little
tu	scsl. tai, ti	you
panu	poljsko, češko, slovaško, gospod	sir, Lord
apeker	staro bolgarsko pokoren, scsl pokoi	obedient, peace
a	staro bolgarsko u	in
kve	staro bolgarsko koba, okop	destiny, ditch
azi	slovensko premet jaz, staro bolgarsko az me	I, me
pesha	bolgarsko bashta oče	father
tian	bolgarsko tazen žalosten	sad
arisa	bolgarsko risuva, slovensko risati, pisati	drew, wrote
eki	bolgarsko eto, tu	here
sakat	bolgarsko sakat, pokveka	cripple
esta	scsl esta sta, slovensko sta	you two
nu	scsl nune sedaj	now
ate	scsl aže če	if
facate	bolgarsko fashkate, kakati, skruniti	excrement, desecrate

¹ scsl starocerkvena slovanščina

Nekatere besede v glosarju P. Serafimova bi bile lahko uporabljene v drugačnem prevodu:

Kastri	ka stri	kar (si) storil	that you do
mni	meni	pogosto v venetščini	to me
ritali	lovili, ritali	pogosto v retijščini	hunt, kick
mi	mi		to me
apet	zopet, okr		again
mnesi	mne si, meni si		you are to me
tu	tu		here
kve	kle, tukaj, SN, SK		here
pesha	peša		tire
sakat	makedonsko ljubiti		love
nu	nu, SN torej		therefore
ate	ata		father

Prečrkovanje P Serafimova ima več napak, ki so posledica slabih prerisov napisov, ki so mu bili na voljo. Delitev zveznega besedila in prevodi imajo kar nekaj pomanjkljivosti, zato bi se z ustreznimi popravki in nadomestitvijo imen razumevanje lahko bistveno izboljšalo. Ne glede na določene pomanjkljivosti pa je njegov prevod s pomočjo raznih slovanskih jezikov potrdil možnost razumevanja teh napisov na slovanskih osnovah.

Zaključek

Prečrkovanja jezikoslovcevi imajo kar nekaj pomanjkljivosti in se tudi med seboj kar precej razlikujejo, vendar so zlasti v zadnjem predlogu Schumacherja zelo dobra osnova za pravilno prečrkovanje. Jezikoslovci napisov ne razumejo, zato po sklepanju na besedne vrste in slovnične oblike v neznanem jeziku podajajo imenske variante, ki pa ne pojasnjujejo vsebine napisov. Tu podana razumevanja navedenih napisov sestavljajo tri vsebinske skupine. Prva govori o nečem novem, najverjetneje o lovu. Druga je posvečena mrtvim in posmrtnemu življenju. Tretja pa upanju na boljše življenje v raju ter o piscu in pisanju napisov. Verjetnost podanih prevodov je ustrezna, saj so posamezne besede dobro razvidne in umljive ter podajajo smiselno in povezano vsebino. V marsičem se pokaže skladnost tudi s prevodom P Serafimova. Žal je napis edinstven in ga ni možno vsebinsko primerjati z nobenim drugim retijskim napisom, zato je verjetnost pravilnega razumevanja odvisna le od dobre primerjave napisanih in znanih besed. V pomoč so dosedanja razumevanja venetskih napisov, saj se precej venetskih besed pojavi tudi v teh napisih. Slovenščina kot prastari slovanski jezik se je ponovno izkazala kot izjemno uspešno orodje tudi za razumevanje tega retijskega napisa.

Literatura

1. S Schumacher, *Die Rätischen Inschriften*, Geschichte und heutiger Stand der Forschung, Innsbrucker Gesellschaft zur Pflege der Geisteswissenschaften, Innsbruck **1992**.
2. S Schumacher, *Die Rätischen Inschriften*, Geschichte und heutiger Stand der Forschung, 2. erweiterte Auflage, Archaeolingua, Innsbrucker Beiträge zur Kulturwissenschaft, Sonderheft 121, Innsbruck **2004**, 55-56, 191-193, 219-241, 274, 277, 294-306, 342-356, 366-369.
3. M Alinei, *ORIGINI DELLE LINGUE D'EUROPA*, Il Mulino, Ed., Bologna, Vol 1, **1996**, Vol 2, **2000**.
4. R Petrič, *Venetska teorija in izvor Sloenov*, Zbornik 5. mednarodne konference Izvor Evropejcev, Jutro, Ljubljana **2007**, 65-85.
5. P Serafimov, *Steinberg inscription*, Zbornik 4. mednarodne konference, Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 172-180.
6. V Vodopivec, *Nabor venetskih napisov, delitev, prevod in slovar*, Zbornik 4. mednarodne konference, Evropski staroselci, Jutro, Ljubljana **2006**, 118-144.
7. V Vodopivec, *Zbir Retijskih napisov, delitev, prevod in besednjak*, Zbornik 6. mednarodne konference, Izvor evropejcev, Jutro, Ljubljana **2008**, 118-136.

Povzetek

Napisi na skali v Steinbergu pri Rofanu so iz starejšega retijskega obdobja. So na naravno vdolbeni pokončni skalni steni na severnem Tirolskem blizu bavarske meje in na višini okoli 1500 m. Napisov je več in nekateri so očitno manjši, mlajši in nečitljivi, izstopajo pa napisi izjemne velikosti, starejši od 5. stoletja pr. Kr. in so označeni s števili 1 do 9. S temi napisi se je ukvarjalo več jezikoslovcev, ki so ponudili delno različna prečrkovanja. Jezikoslovci podajajo prečrkovanje ne pa tudi razumevanja teh napisov, razen z imeni in slovničnimi oblikami in to v neznanem jeziku. Poskus razumevanja na osnovi slovanskih jezikov se je izkazal kot ustrezen, saj so vsebine razumljive in vsaj delno tudi povezane med seboj, tako kot to predvidevajo tudi jezikoslovci. Slovenščina kot starinski slovanski jezik z množico slovničnih in narečnih oblik se je tudi v tem primeru izkazala kot dobro orodje za razvozlanje retijskih napisov. Napise je obravnaval tudi P Serafimov in tudi njegove ugotovitve potrjujejo razumevanje teh retijskih napisov na slovanskih osnovah.